

remanerit. Iste certe neque prodidit classem, neque metu perterritus fugit, neque exercitum deseruit. Etenim tunc esset hoc animadversum⁹⁰, cum classis Syracusis proficiscebatur. Is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus: in quem ne falso quidem causa conferri criminis potuit.

Fuit in illis navarchis Heraclienfis quidam Furius (nam habent illi nonnulla hujuscemodi Latina nomina) homo, quamdiu vixit, domi suae non solum⁹¹, post mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. In quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere laderet; nam id quidem, quoniam moriendum videbat, sine periculo se facere intelligebat: verum, morte proposita, cum lacrymans in carcere mater noctes, dielque assideret, defensionem causae suae scripsit: quam nunc nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. In qua docet, quot a civitate sua nautas acceperit: quot & quanti quemque dimiserit: quot secum habuerit: item de caeteris navibus dicit. Quae cum apud te diceret, virgis oculi verberabantur. Ille morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur. Clamabat, id quod scriptum reliquit, *Facinus esse indignum, plus impudicissimae mulieris apud re ad Cleomenis salutem, quam de sua vita lacrymas matris valere.*

Deinde etiam illud video esse dictum, quod, si recte vos populus Romanus cognovit, non falso ille jam in ipsa morte de vobis praedicavit: *Non posse Verrem, testes interficiendo, crimina sua extinguere: graviorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quam si vivus in iudicium produceretur: tum, a-*

⁹⁰ Etenim tunc esset hoc animadversum] Locum hunc obscurant, primo, periodus, qua scdem mutavit; secundo, ellipsis aliquot verborum. Ordo est, & sensus: Scitote Heraclium, cum caeteri navigarent, Syracusis remansisse. Qua de remanitione non est quod quisquam dubitet. Si enim in aliqua navis fuisset, tunc esset hoc facile animadversum ab omnibus, cum classis proficiscebatur, Heraclium una cum caeteris Navarchis proficisci. Idem.

⁹¹ Non solum] Mihi videntur haec verba

non solum nescio unde irrepisse. Vide quam omnia sint plana, si scribas, Homo, quamdiu vixit, domi suae, post mortem tota Sicilia clarus & nobilis. In patria sua fuit clarus & estimatus, quamdiu superstes fuit: post mortem, totam Siciliam ejus nomen est pervagatum cum magna illius laude, propter illam defensionem, quam in carcere scripsit. Manutius dicit non, & retinet solum. Videtur irrepisse ex sequente versu non solum ut istum libere laderet. Gravius.

varitiae solum, si viveret; nunc, cum ita esset necatus, sceleris, audaciae, crudelitatis testem fore. Jam illa praecleara: Non reserit modo catervas, cum tua res ageretur, sed a diis manibus innocentium poenas, sceleratorumque furias in tuum iudicium esse venturas: sese ideo leviozem casum suum fingere, quod jam antea aciem securium tuarum, Sestique, tui carnificis, vultum & manum vidisset, cum in conventu civium Romanorum jussu tuo securi cives Romani ferirentur. Ne multa, Iudices; libertate, quam vos focis dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserissima servitutis abusus est.

XLIV. Condemnat omnes de consilii sententia. Tamen neque iste in tanta re, tot hominum, torque civium causa, P. Vettium ad se arcessit, quaestorem suum: cujus consilio uteretur: neque P. Cervium, talem virum, legatum, qui, quia legatus, isto praetore, in Sicilia fuit, primus ab isto iudex rejectus est: sed de latronum, hoc est, de comitum suorum sententia condemnat omnes.

Hic cuncti Siculi, fidelissimi, atque antiquissimi focii, plurimis affecti beneficiis a majoribus nostris, graviter commoventur, & de suis periculis, fortunisque omnibus pertimescunt. Illam clementiam, mansuetudinemque nostri imperii in tantam crudelitatem, inhumanitatemque esse conversam! condemnari tot homines uno tempore nullo crimine! defensionem suorum furtozum praetorem improbum ex indignissima morte innocentium quaerere! Nihil addi jam videtur, Iudices, ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemque posse. Et recte nihil videtur. Nam si cum aliorum improbitate certet, longe omnes, multumque superabit. Sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suum facinus novo scelere vincat. Phalarium Centuripinum dixeram exceptum esse a Cleomene, quod in ejus quadriremi Cleomenes vectus esset: tamen, quia pertimuerat adolescens, quod eandem suam causam videbat esse, quam illorum, qui innocentes peribant; ad hominem accedit Timarchides: a securi negat ei esse periculum: virgis ne caederetur, monet ut caveat. Ne multa, ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc virgarum metum pecuniam Timarchides

marchidi numerasse. Levia sunt hæc in hoc reo crimina. Meum virgarum navarchus nobilissima civitatis pretio redemit humanum. Alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. Non vult populus Romanus obsolescis criminibus accusari Verrem: nova postulat, inaudita desiderat: non de prætoris Sicilia, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitrat.

XLV. Includuntur in carcerem condemnati: supplicium constituitur in illos: fumitur de miseris parentibus navarchorum: prohibentur adire ad filios: prohibentur liberis suis cibum, vestitumque ferre. Patres hi, quos videtis, jacebant in limine, matresque miserae pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum ore excipere sibi liceret. Aderat janitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorque sociorum & civium, licitor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreque certa merces comparabatur. Ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi intro ferre liceat, tantum. Nemo recusabat. Quid? ut uno ictu securis asseram mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne sapius feriat? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? Etiam ob hanc causam pecunia licitori dabatur.

O magnum, atque intolerandum dolorem! o gravem, acerbamque fortunam! non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. Atque ipsi etiam adolecentes cum Sestio de eadem plaga, & de uno illo ictu loquebantur. Idque postremum parentes suos liberi orabant, ut levandi cruciatus sui gratia licitori pecunia daretur. Multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis: multi. Veruntamen mors sit extrema. Non erit. Estne aliquid ultra, quo progredi crudelitas possit? Reperietur. Nam, illorum liberi cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. Hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem.

Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclii navarchi pecuniam Timarchidi diminuerat.

merasse. Hoc (ne possis dicere: *parves enim veniunt*⁹², *amissis filiis, irati*) vir primarius, homo nobilissimus, dicit: neque de filio dicit. Jam hoc, quis tum fuit Syraculis, quin audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulture cum vivis etiam illis esse factas? Non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam vivorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producantur e carcere, & deligantur ad palum.

XLVI. Quis tam fuit illo tempore durus & ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria commoveretur? Ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur securi. Letaris tu in omnium gemitu, & triumphas: testes avaritiæ tuæ gaudes esse sublato. Errabas, Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, sociorum innocentium sanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te existimares avaritiæ vulnera crudelitatis remediis posse sanare. Etenim quantum illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis defunt: tamen ex illo ipso numero navarchorum aliqui vivunt, & adsunt: quos, ut mihi videtur, ab illorum innocentium poena fortuna ad hanc causam reservavit. Adest Philargus Haluntinus, qui, quia cum Cleomene non fugit, oppressus a prædonibus, & captus est: cui calamitas salutis fuit: qui, nisi captus a piratis esset, in hunc prædonem sociorum incidisset. Dicet is pro testimonio, de missione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinus Phalargus, in amplissima civitate, amplissimo loco natus. Eadem dicit: nulla in re discrepat.

Per deos immortales! Judices, quo tandem animo sedetis? aut quemadmodum auditis? Utrum ego desipio, & plus quam satis

⁹² *Parves enim veniunt*] Sensus est. Dico de eo qui non filii, sed alieni corporis sepeliendi potestatem redemit pretio. Præcisa tibi cavillandi occasione, ac dicendi, credendum patribus non esse, quasi huc testes veniant irati propter amissos filios. *Horatius.*

fatis est, doleo in tanta calamitate, miseriaque sociorum? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & mœror pari sensu doloris afficit? Ego enim cum Herbitensem, cum Heraclientem securi esse percussum dico, versatur mihi ante oculos indignitas calamitatis.

XLVII. Eorumne populorum cives, eorumne agrorum alumnos, ex quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanae, illorum operis, ac laboribus quaeritur; qui a parentibus, spe nostri imperii, nostraeque aequitatis, suscepti, educatique sunt; ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad ejus securem funestam esse servatos? Cum mihi Tyndaritani illius venit in mentem, cum Segestani, tum jura simul civitatum, atque officia confidero. Quas urbes P. Africanus etiam ornandas esse spoliis hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam viris nobilissimis nefario scelere privavit. En quod Tyndaritani libenter praedicent: *Nos in septemdecim populis Siciliae numeramus⁹³: nos semper in omnibus Punicis, Siciliensibusque bellis amicitiam, fidemque populi Romani secuti sumus: a nobis omnia populo Romano semper, & belli adjumenta, & pacis ornamenta administrata sunt.* Multum vero haec his jura profuerunt in istius imperio, ac potestate.

Vestros quondam nautas⁹⁴ contra Carthaginem Scipio duxit: at nunc naves contra praedones pene inanes Cleomenes ducit. Vobiscum Africanus hostium spolia, & praemia laudis communicavit: at nunc per me spoliati, nave a praedonibus abducta, ipsi in hostium numero, locoque ducemini. Quid vero? Illa Segestanorum non solum literis tradita, neque commemorata verbis, sed multis officiis illorum usurpata, & comprobata

⁹³ Numeramus] Victorius edidit, non enumeramus. Neque aliter legit Sigonius de Jure Provinc. lib. I. cap. 3. Et recte quidem. Dixit enim Cicero, lib. III. cap. 6, *perpaucos*, hoc est, septemdecim, fuisse civitates, quae bello subactae fuerint, & durius caeteris tractatae, quod opem Carthaginensibus contra Romanos tulissent. Si ergo in illis septemdecim Tyndaritani numerantur, ut hoc loco ipsi de se consentunt, quomodo praedicare de se possunt, atque commemorare se

in omnibus bellis amicitiam fidemque populi Romani secutos fuisse? Haec inseri se pugnant. Sed nodus hic facile solvetur, si mendam agnoscas, uti necesse est, in verbo *numeramus*; & pro eo reponas, *non enumeramus*. Sic omnia recte procedent. *Hortensius*.

⁹⁴ Vestros quondam nautas] Verba sunt Verris, Siculorum orationem irridentis, unde deesse quiddam suspicari licet, in quibus Verrem hoc modo respondere orator admovebat. *Hortensius*.

probata cognatio⁹⁵, quos tandem fructus hujusce necessitudinis in istius imperio tulit? Nempe hoc fuit jure, Judices, ut ex sinu patris nobilissimus adolescens, & e complexu matris ereptus innocens filius, istius carnifici Sestio dederetur. Cui civitati majores nostri maximos agros, atque optimos concesserunt: quam immunem esse voluerunt: haec tanta apud te cognationis, fidelitatis, vetustatis auctoritate, ne hoc quidem juris obtinuit, ut unius honestissimi, atque innocentissimi civis mortem, & sanguinem deprecaretur.

XLVIII. Quo confugient socii? quem implorabunt? qua spe denique, ut vivere velint, tenebuntur, si vos eos deseritis? Ad senatum devenient, qui de Verre supplicium sumat? Non est usitatum, non senatorium⁹⁶. Ad populum Romanum confugient? Facilis est causa⁹⁷ populi. Legem enim sociorum causa jussisse, & vos ei legi custodes, ac vindices praeposuisse dicit. Hic locus est igitur unus, quo perfugiant: hic portus, haec arx, haec ara sociorum: quo quidem nunc non ita confugient, ut antea in suis repetendis rebus solebant. Non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt: non ornamenta, quae ex urbibus, fanisque erepta sunt. Metuunt homines imperiti, ne jam haec populus Romanus concedat, & jam fieri velit. Patimur enim jam multos annos, & silemus, cum videamus, ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias pervenisse. Quod eo magis ferre aequo animo, atque concedere videmur, quia nemo istorum diffimulat: nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse videatur.

In urbe nostra pulcherrima, atque ornatissima, quod signum, quae tabula picta est, quae non ab hostibus victis capta, atque apportata sit? At istorum villae, sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spoliis ornatae, refertaeque sunt.

Tom. IV.

Z z z

Ubi

⁹⁵ Cognatio] Propter suam, eandem cum Romanis, ab Aenea ductam originem. Supra lib. 4. cap. 33. *Hortensius*.

⁹⁷ Facilis est causa] Id est, excusatio. Facile populus excusabit se, quominus eorum causam cognoscat. Vestrum enim, Judices, hoc minus esse dicit, cum vos legi repetundarum, quam ipse iussit, praeposuerit. Populus nullis de criminibus, nisi de perditione, judicabat. *Idem*.

⁹⁶ Non senatorium] Non pertinet ad senatores, reos nocentes punire. Audit senatus sociorum quaerelas; crimina vero iudicibus committuntur, qui reorum causas cognoscunt, non in curia, sed in foro, ubi judicia exercentur; neque ex S. C. sed ex populi lege.

Ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chium, Samum, totam denique Asiam, Achajam, Græciam, Siciliam, jam in paucis villis inclusas esse videatis? Sed hæc, ut dico, omnia jam focii vestri relinquunt, & negligunt, Judices. Ne publice a populo Romano spoliarentur; officii, ac fide providerunt. Paucorum cupiditati tum, cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant. Nunc vero jam adempta est non modo resistendi, verum etiam suppeditandi facultas. Itaque res suas negligunt. Pecunias, quo nomine judicium hoc appellatur, non repetunt: relinquunt, & negligunt. Hoc jam ornatum ad vos confugiunt. Aspiciate, aspiciate, Judices, squalorem, sordesque sociorum.

XLIX. Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atque veste, domo sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: sese ipsum abs te reperit, nihil amplius. Totum enim tua libidine, & scelere ex sua patria, (in qua multis virtutibus, & beneficiis floruit princeps) sustulisti. Dextro hic, quem videtis, non quæ publice Tyndari, non quæ privatim sibi eripuisti, sed unicum miser abs te filium optimum, atque innocentissimum flagitat. Non ex litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate, cineri, atque ossibus filii sui solatium vult aliquod reportare. Hic tam grandis natu Eubulida, hoc tantum, exacta ætate, laboris, itinerrisque suscepit, non ut aliquid ex suis bonis recuperaret: sed ut, quibus oculis cruentas cervices filii sui viderat, istidem te condemnatum videret.

Si per L. Metellum licitum esset, Judices, matres illorum, uxores, sororesque veniebant. Quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis ejus civitatis, & cum multis facibus mihi obviam venit, & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filii nomen implorans, mihi ad pedes misera jacuit, quasi ego excitate filium ejus ab inferis possem. Faciebant hoc idem in cæteris civitatibus grandes natu matres, & item parvuli liberi

miser-

miserorum: quorum utrorumque ætas laborem, & industriam meam, fidem, & misericordiam vestram requirebat.

Itaque ad me, Judices, præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit. Lacrymis ego ad hoc, non gloria inductus accessi: ne falsa damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne verbera, ne securæ, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mærorum parentum, ac propinquorum, magistratibus nostris quæstui possent esse. Hunc ego si metum Siciliæ, damnatione istius, per vestram fidem, & severitatem dejecero, Judices: satis officio meo, satis illorum voluntati, qui a me hoc petiverunt, factum esse arbitror.

L. Quapropter si quem forte inveneris, qui hoc navale crimen conetur defendere, is ita defendat: illa communia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat; me culpam fortunæ assignare⁹⁸; calamitatem crimini dare: me amissionem classis objicere; cum multi viri fortes in communi, incertoque periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. Nullam tibi objicio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. Ego naves inanes fuisse dico: remiges, nautasque dimissos: reliquos stirpibus vixisse palmarum: præfuisse classi populi Romani Siculum; perpetuo focii⁹⁹, atque amicis, Syracusanum: te illo tempore ipso, superioribusque diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse dico: harum rerum omnium auctores, testesque produco.

Num tibi insultare in calamitate, num intercludere periculum fortunæ, num casus bellicos exprobrare, aut objicere videor? tamen si solent hi fortunam sibi objici nolle, qui se fortunæ commiserunt, qui in ejus periculis sunt, ac varietate versati. Istius quidem calamitatis tuæ fortuna particeps non fuit. Homines enim in preliis, non in conviviis, belli fortunam tentare, ac periclitari solent. In illa autem calamitate

Z z z 2

non

⁹⁸ Me culpam fortunæ assignare. Videtur legendum, Culpam fortunæ homini assignare. ⁹⁹ Perpetuo focii. Centuripinis, qui perlegendum, Culpam fortunæ homini assignare. Perpetuo focii fuerunt. Syracusanum, id est, ex quo Itaque mox ita loquitur, Nullam tibi objicio fortunam. Hotomanus.

non Martem fuisse communem, sed Venerem possumus dicere. Quod si fortunam objici tibi non oportet, cur tu fortunam illorum innocentium veniam, ac locum non dedisti?

Etiam illud præcidas licet, te, quod supplicium more majorum sumpseris, securique percusseris, idcirco a me in crimen, & invidiam vocari. Non in supplicio crimen meum vertitur: non ego securi nego quemquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non severitatem imperii, non poenam flagitii, tolli dico oportere. Fateor non modo in socios, sed etiam in cives, militesque nostros, persæpe esse severe, ac vehementer vindicatum. Quare hæc quoque prætermittas licet.

LI. Ego culpam non in navarchis, sed in te fuisse demonstro: te pretio milites, remigesque dimisisse arguo. Hoc navarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum foederata civitas publice dicit: hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publice dicunt: tuus denique testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum, uti Pachyno, e terrestri præsidio, milites colligeret, quos in navibus collocaret. Quod certe non fecisset, si suum numerum naves haberent. Ea est enim ratio instructarum, ornatarumque navium, ut non modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere.

Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuisse, ac perditos. Dico, aut omnes extra culpam fuisse, aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimam navem, plurimos nautas haberet, summum imperium obtineret: aut, si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis, atque cruciatu. Dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarum, mercedem vulneris, atque plagæ, mercedem funeris, ac sepulturæ constitui nefas fuisse.

Quapropter si mihi respondere voles, hæc dicit: classem instructam, atque ornata fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullum vacuum transtrum fuisse, remigi rem frumentariam esse suppeditatam, mentiri navarchos, mentiri tot, &

ram

200. Sed ne singuli] Ne unus quidem ultra hunc numerum, qui in illis navibus est. M.

tam graves civitates, mentiri etiam Siciliam totam: proditum te esse a Cleomene, qui se dixerit exisse in terram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnans, ab his relictum esse, atque desertum: nummum ob sepulturam datum nemini. Quæ si dices tenebere. Sin alia dices: quæ a me dicta sunt, non refutabis.

LII. Hic tu etiam dicere audebis, *Est in iudiciis ille familiaris meus, est paternus amicus ille?* Non, ut quisque maxime est, qui-cum tibi aliquid sit, ita tui hujusmodi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus est. Ipse pater si iudicaret, per deos immortales! quid facere possis? cum tibi hæc diceret: Tu in provincia populi Romani prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex foedere quam deberent navem, per triennium remisisti: tibi apud eisdem privatim navis oneraria maxima publice est ædificata: tu a civitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum navis esset a quæstore, & ab legato capta prædonum, archipiratam ab omnium oculis removisti: tu, qui cives Romani esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur, securi ferire potuisti, tu tuam domum piratas adducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es.

Tu in provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, cives Romanos honestissimos, in metu, periculoque provinciæ, dies continuos complures in litore, conviviisque jacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ convenire, nemo in foro videre potuit: tu sociorum, atque amicorum ad ea convivia matresfamilias adhibuisti: tu inter ejusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum, collocavisti, ut ætati maxime lubricæ, atque incertæ, exempla nequitæ parentis vita præberet: tu prætor in provincia cum tunica, pallioque purpureo visus es, tu, propter amorem, libidinemque tuam, imperium navium legato populi Romani ademisti, Syracusano

1. Tenebere] Multorum enim testimonio convincam, crimina hæc omnia perperam a te negari. Ide m.

tradidisti: tui milites in provincia Sicilia frugibus, frumentoque carere: tua luxuria, atque avaritia classis populi Romani a prædonibus capta, & incensa est.

Post Syracusas conditas, quem in portum nunquam hostis accesserat, in eo, te prætor, primum pirata navigarunt: neque hæc tot, tantaque dedecora dissimulatione tua, neque oblivione hominum, ac taciturnitate tegere voluisti; sed etiam navium præfectos, sine ulla causa, de complexu parentum suorum, hospitum tuorum, ad mortem, cruciatumque rapuisti: neque in parentum luctu, atque lacrymis, te mei nominis commemoratio mitigavit: tibi hominum innocentium sanguis non modo voluptati, sed etiam quaestui fuit.

LIII. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo veniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factum Siculis, satis officio, ac necessitudini, Judices, satis promisso muneri, ac recepto. Reliqua est ea causa, Judices, quæ non jam recepta, sed innata: neque delata ad me, sed in anima, sensusque meo penitus affixa, atque insita est: quæ non ad fo-ciorum salutem, sed ad civium Romanorum, hoc est, ad uni-cuiusque nostrum vitam, & sanguinem pertinet. In qua nolite a me, quasi dubium sit aliquid, argumenta, Judices, expectare. Omnia, quæ dicam de supplicio civium Romanorum, sic erunt clara, & illustria, ut ad ea probanda totam Siciliam testem adhibere possim. Furor enim quidam, scele-ris, & audaciæ comes, istius effrenatum animum, importu-namque naturam tanta oppressit amentia, ut nunquam dubi-taret in conventu palam supplicia, quæ in convictos maleficii servos constituta sunt, ea in cives Romanos expromere. Vir-gis quam multos ceciderit, quid ego commemorem? Tantum brevissime dico, Judices: nullum fuit omnino, isto prætor, in hoc genere discrimen. Itaque jam consuetudine ad corpora civium Romanorum, etiam sine istius nutu, ferebatur manus ipsa listoris.

LIV. Num potes hoc negare, Verres, in foro Lilybæi, ma-ximo conventu, C. Servilium, civem Romanum, in conven-tu Panormitano veterem negotiatorem, ad tribunal, ante pe-des

des tuos, ad terram, virgis, & verberibus abjectum? Aude hoc primum negare, si potes. Nemo Lilybæi fuit, qui vi-derit: nemo in Sicilia, quin audierit. Plagis confectum dico a listoribus tuis civem Romanum, ante oculos tuos concidisse.

Ob quam causam? dii immortales! tamen injuriam facio communi causæ, & juri civitatis. Quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquam civi Romano jure accidat, ita quæ-ro, quæ in Servilio causa fuerit. Ignoscite in hoc uno, Ju-dices: in cæteris enim non magnopere causas requiram. Lo-cutus erat liberius de istius improbitate, atque nequitia. Quod isti simulac renuntiatum est: hominem jubet Lilybæum vadi-monium Venerio servo promittere. Promittit. Lilybæum ve-nitur. Cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo postula-ret, H-S duobus millibus sponsonem facere cum listore suo, Ni furris? *quæstum faceret*. Recuperatores de cohorte sua di-cit daturum. Servilius & reculare, & deprecari, ne iniquis judicibus, nullo adversario, judicium capitis in se constitue-retur.

Hæc cum maxime loqueretur, sex listores eum circumstant valentissimi, & ad pulsandos, verberandosque homines exerci-tatissimi; cadunt acerrime virgis: denique proximus listor, (de quo sæpe jam dixi) Sestius, converso bacillo, oculos misero tundere vehementissime cœpit. Itaque illi cum sanguis os, oculosque complexerit, concidit; cum illi nihilo minus ja-centi latera tunderentur, ut aliquando spondere se diceret. Sic ille affectus, illinc tum pro mortuo sublatus, brevi postea est mortuus. Iste autem homo Venerius, & affluens omni lepore

2 Ni furris?] Præcisæ locutio, pro, Ni dixisset Verrem furris quæstum facere. Porro sensus est: Servilio crimen hoc Verres assignabat; quasi dixisset ille, Verrem furris suis discessere. Id a se dictum fuisse negabat Servilius. Nemo cum accusabat. Tamen op-ponit Servilio adversarium prætor, listorem suum, quicum sponsonem facere cogitur. Ser-vilius in hanc formulam: Spondeo, ajebat listor, me duo sestertium millia daturum, ni planum fecero dictum a Servilio fuisse Verrem furris quæstum facere. Quæ sponsonem

provocatus Servilius restipulari cogebatur his verbis: Spondeo itidem me duo sestertia da-turum, si planum fecerit adversarius a me dictum fuisse Verrem furris quæstum facere. Ejusmodi sponsonum hic erat exitus: Si ju-dicatum esset id verbi gratia, a Servilio di-ctum fuisse, duo sestertium millia quibus sponsonem fecerat, Servilius primo amittere debebat, deinde parti sententiam judicis. I-tem; Converso] Conversa virga, ut, a qua parte firmior, gravior percuteret. Manut.

& venustate, de bonis illius in ade Veneris argenteum Cupidinem posuit. Sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum.

LV. Nam quid ego de cæteris civium Romanorum supplicis singillatim potius, quam generatim atque univèrse loquar? Carcer ille, qui est a crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quæ latumiæ vocantur, in istius imperio domicilium civium Romanorum fuit. Ut quisque istius animum, aut oculos offenderat, in latumias statim conjiciebatur. Indignum hoc video videri omnibus, Judices: & id jam priore actione, cum hæc testes dicerent, intellexi. Retineri enim putatis oportere jura libertatis non modo hic, ubi tribuni plebis sunt, ubi cæteri magistratus, ubi plenum forum judiciorum, ubi senatus auctoritas, ubi existimatio populi Romani, & frequentia: sed, ubicunque terrarum, & gentium violatum jus civium Romanorum sit, statutis id pertinere ad communem causam libertatis, & dignitatis.

In externorum hominum, & maleficorum, sceleratorumque, in prædonum, hostiumque custodias tu tantum numerum civium Romanorum includere ausus es? Nunquamne tibi iudicii, nunquam concionis, nunquam hujus tantæ frequentiæ, quæ nunc animo te iniquissimo, infestissimoque intuetur, venit in mentem? nunquam tibi populi Romani absentis dignitas, nunquam species ipsa hujuscemodi multitudinis, in oculis, animoque versata est? nunquam te in horum conspectum rediturum, nunquam in forum populi Romani venturum, nunquam sub legum & judiciorum potestatem casurum esse putasti?

LVI. At quæ erat ista libido crudelitatis exercendæ? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? Nulla, Judices, præter prædandi novam, singularemque rationem. Nam ut illi, quos a poetis accepimus, sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos, qui essent appulli navigiis, interficere possent; sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Sicilia partibus imminebat. Quæcunque navis ex Asia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria venerat, statim certis indicibus, & custodibus te-

neba-

nebatur: vectores omnes in latumias conjiciebantur: onera, atque merces in prætoriam domum deferebantur: versabatur in Sicilia longo intervallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam insula multos, & crudeles tyrannos) sed quoddam novum monstrum; ex vetere illa immunitate, quæ in iisdem locis versata esse dicitur. Non enim Charybdim tam infestam, neque Scyllam navis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror. Hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus, & majoribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. Hic enim totam insulam obtinebat: ille Ætnam solam, & eam Sicilia partem tenuisse dicitur.

At quæ causa tum subjiebatur ab ipso, Judices, hujus tam nefariæ crudelitatis? eadem, quæ nunc in defensione commemorabitur. Quicumque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque a Dianio⁴ fugere dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant, alii purpuram Tyriam; thus alii, atque odores, vestemque lineam; gemmas alii, & margaritas; vina nonnulli Græca, venalesque⁵ Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis navigarent. Non providerant, eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adjumentis se ad salutem uti arbitrabantur. Iste enim hæc eos ex piratarum societate adeptos esse dicebat: ipsos in latumias abduci imperabat: naves eorum, atque onera diligenter asservanda curabat.

LVII. His institutis cum completus jam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitem Romanum, lectissimum virum dicere audistis, & quæ cæteros audietis. Cervices in carcere frangebantur indignissime civium Romanorum, ut jam illa vox, & illa imploratio, CIVIS ROMANUS SUM, quæ sæpe multis, in ultimis terris, opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorum, & supplicium maturius ferret. Quid est, Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere cri-

Tom. IV.

A a a a

men?

⁴ Dianio] Hispaniæ Tarraconenis oppido, quod Sertorius tenebat. Hortens.

⁵ Venales] Servos.

men? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? Cedo mihi, quaeso, ex ipsius sinu literas Syracusanorum, quas iste ad arbitrium suum confectas esse arbitratur. Cedo rationem carceris, quae diligentissime conficitur, quo quisque die datus in custodiam, quo necatus sit. LITERÆ SYRACUSANORUM.

Videtis cives Romanos gregatim coniectos in latumias: videtis indignissimo in loco coacervatam multitudinem vestrorum civium. Quærite nunc vestigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareant. Nulla sunt. Omnesne mortui? Si ita posset defendere, tamen fides huic defensionem non haberetur. Sed scriptum extat in iisdem literis, quod iste homo barbarus, ac dissolutus neque attendere unquam, neque intelligere potuit, ΕΔΙΚΑΙΩΘΗΣΑΝ⁶, inquit, hoc est, ut Siculi loquuntur, supplicio affecti, ac necati sunt.

LVIII. Si quis rex, si qua civitas exterarum gentium, si qua natio fecisset aliquid in civem Romanum ejulmodi, nonne publice vindicaremus? non bello persequeremur? possemus hanc injuriam, ignominiamque nominis Romani inultam, impunitamque dimittere? Quot bella majores nostros, & quanta suscepisse arbitramini, quod cives Romani injuria affecti, quod navicularii retenti, quod mercatores spoliati dicerentur? At ego retentos non queror: spoliatos ferendum puto: navibus, mancipiis, mercibus ademptis, in vincula coniectos esse mercatores, & in vinculis cives Romanos necatos esse arguo.

Si hæc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine civium Romanorum, non apud senatores lectissimos civitatis, non in foro populi Romani, de tot & tam acerbis suppliciis civium Romanorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permoverem. Tanta enim hujus imperii amplitudo, tanta

⁶ ΕΔΙΚΑΙΩΘΗΣΑΝ] Ita Grævus. Sed accuratius rem æstimanti Δικαιοδοτας rectum videtur. Nam primo non est contra analogiam a δικη, formari δικαιο. Deinde Δικαιοδοτας, & per se, & hoc sensu est Græcorum optimis usitatum; Cicero autem addit: ut Sicuti loquuntur: quod indicio est, aut verbo, aut sensu usitati cæterum verbi inusitato reliquis Græcis usos esse Siculos. Sed hic sen-

sus verbi Δικαιοδοτας, auctoribus ipsis doctoribus hominibus, non insolitus est; ergo verbo inusitato usi sint necesse est. Atqui hoc convenit in verbum, Δικαιοδοτας, non in Δικαιοδοτας. Tertio, si variant codices, probabilius ne est, Δικαιοδοτας, notum omnibus, mutatum esse a librariis in Δικαιοδοτας, an contra accidisse? Erasmus.

tanta nominis Romani dignitas est apud omnes nationes, ut ista in nostros homines crudelitas nemini concessa videatur. Num ego tibi ullam salutem, ullum perflugium putem, cum te implicatum severitate judicium, circumretitum frequentia populi Romani esse videam?

Si mehercules (id quod fieri non posse intelligo) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua via, ac ratione explicaris: in illas tibi majores plagas incidendum est, in quibus te ab eodem me, superiore ex loco⁷ confici, & concidi necesse est. Cui si etiam id, quod defendit, velim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciofa, quam mea vera accusatio debeat. Quid enim defendit? ex Hispania fugientes se excepisse, & supplicio affectisse dicit. Quis tibi id permisit? quo id jure fecisti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit?

Forum plenum, & basilicas istorum hominum videmus, & animo æquo videmus. Civilis enim diffensionis, & sive amicitiae, sive fati, seu calamitatis, non est iste molestus exitus, in quo reliquos saltem cives incolumes licet conservare. Verres ille, vetus proditor⁸ consulis⁹, translator quaesturae, averfor pecuniæ publicæ, tantum sibi auctoritatis in republica suscepit, ut, quibus hominibus per senatum, per populum Romanum, per omnes magistratus, in foro, in suffragiis, in hac urbe, in republica versari liceret, iis omnibus mortem acerbam, & crudelemque proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detulisset.

Ad Cn. Pompejum, clarissimum virum, & fortissimum, permulti, occiso Perperna, ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. Quem non ille summo cum studio salvum, incolumemque servavit? Cui civi supplicii non illa dextera invitæ & fidem porrexit, & spem salutis ostendit? Itane vero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerant: iis apud te, cujus nullum in republica unquam monumentum fuit, mors, & cruciatus erat constitutus? Vide, quam commodam defensionem excogitaris.

A a a a z

LIX.

⁷ Superiore ex loco] E Rostriis, in quibus res, ille vetus proditor.
 Edilis accusabo te de majestate. Man. ⁹ Consulis] Vide lib. I.
 & Verres ille, vetus proditor] Lege, Ver-